

דרשונני זהו

גיליון שבועי
לעיון והעמקה
בתורת המחשבה

קדמאה

גיליון מס' 34
פרשת יתרו תשפ"ג

מחשבה ראשונה

דבר המערכת

עתה ידעתי כי גדול ה'

"כשהגיעו שמה לא עצרו כח לספר סדר הדבר, ותכף קדמה ההודעה באומרו ביום הזה באו מדבר סיני, הגיע חשוק ונחשק לחושק ושמוחו שמים וארץ כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוותה", לשון אש היא לשונו של האור החיים הק' בפרשתנו, ובלבה אהבה זו מבאר הוא לנו שהסיבה למה התורה הק' הקדימה את הפסוק האומר ש'ביום הזה באו מדבר סיני', לפני שהתורה אומרת שהם בכלל יצאו מרפידים, היות שלא עצרו כח לספר סדר הדבר'...

אך כאשר נתבונן נראה שמשום מה שבביל לספר את כל סיפור התגירותיו וביאתו של יתרו, כן 'עצרו כח לספר סדר הדבר', ולא רק לספר סדר הדבר בקצרה, אלא להאריך בכל ההשתלשלות, ולצטט בפרוטרוט את כל דברי יתרו, רגשותיו [ויחד יתרו], הגיגיו ועצותיו... וקשה בכפליים שהרי הגמרא בזבחים (קטו:) מביאה שיטה הסוברת שיתרו בא רק אחרי מתן תורה. ואם כן איך יתכן שבשביל לתאר את יציאתם מרפידים שהיתה לפני מתן תורה, לא עצרו כח, ומול זאת ראתה התורה הק' צורך לדחוק ולהכניס לפני מתן תורה דווקא את תיאור כל ביאת יתרו שבכלל התרחשה אחר כך?

עניין זה יבואר בהקדם דברי הגמרא (קידושין ע:), "אמר רבה בר רב הונא, זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו (ירמיה ל' כ"ה), 'והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם', ואילו בגרים כתיב (שם כ"א), 'מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה' והייתי לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים'."

בגמרא זו מאיד רבה בר רבנא את הצד החיובי ואת המעלה שיש לגרים על פני יהודים כשרים מבטן ומלידה, שבניגוד ליהודים מבטן ומלידה, הגרים שהגיעו מארץ רחוקה, זכו והתקרבו להש"ת רק בגלל החיפוש הפנימי שלהם, בגלל שהם 'ערבו את לבם לגשת אלי', הם אלה שעשו את הצעד הראשון, חפשו ובדקו, שמעו את הבת קול הפנימית הקוראת להם ולא התייאשו, עד שזכו והגיעו...

המעלה היתירה הזו שיש בגרים, בולטת במיוחד אצל יתרו, וכפי דברי המדרש (דברים רבה א' ה'), "אילו אחר אומר (שמות י"ח א'): 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים, היו אומרים זה אומר עתה ידעתי? אלא יתרו שהיה יודע, שחזר על כל בתי עבודת כוכבים שבעולם ולא מצא בהם ממש, ואחר כך בא ונתגייר, לזה נאה לומר 'עתה ידעתי'". במדרש זה רואים אנו שיתרו הוא הסמל של החיפוש המתמיד, החיפוש הבלתי נואש אחר האמת, עד כדי כך שבמסעו הארוך הוא לא הניח ע"ז אחת שלא בדק...

על פי דברי הגמרא הנ"ל בגודל מעלה זו, ניתן לומר, שלכן ראתה התורה צורך כל כך חשוב להכניס את כל סיפור ביאתו של יתרו לפני מתן תורה, למרות שלא עצרה התורה כח לספר שום דבר אחר, משום שבכך רוצה התורה הק' להבהיר לנו שקודם קבלת התורה צריך האדם להפנים את מעלת החיפוש העצמי, התמידי והבלתי נואש, ואת חשיבות הבחירה העצמית, והרצון להתקרב, החתירה לאמת...

כתוב העלון:

החקירה
העצמאית
ומסורת
האבות.

2 מדור
מחשבת
יסוד

הנהגה
הטבעית
מול הנהגה
ניסית.

4 מדור
מחשבת
הפרשה

לעולם ילמד
אדם את
כנו אומנות.

6 מדור
מחשבה
למעשה

"עניה"
סוערה.

8 מדור
עקבות
המחשבה

העיקר השלישי: שלילת הגשמה (ד') ענף ב': "תכלית הידיעה שנדע שלא נדע" (ב')

השגתו היא הלאות מתכלית השגתו

בפרק הקודם ראינו את שיטת הרמב"ם, המשרטטת את הקו העדין, הגבול הבלתי נראה - המפריד בין חובת חקירת העניינים שיש בכוחנו להשיג, לבין האיסור החמור להכניס את ראשו ולנסות להבין את העניינים העמוקים שאין בכוחנו להבין.

ראינו שאכן חובה עלינו להעמיק ולחקור את כל עיקרי האמונה, אך מאידך ראינו שבכל הנוגע להבנת עצם מהותו והגדרתו של הבורא ית"ש אין לנו אפילו שטח של השגה, היות שאי אפשר לצמצם ולהשיג אותו ית"ש על ידי דעת בני אדם והגדרות אנושיות. וכלשונו של רבינו (מורה נבוכים חלק א' פרק ב"ט), "שהבורא יתעלה לא ישיגוהו הדעות, ולא ישיג מה הוא אלא הוא, ושהשגתו הוא הלאות מתכלית השגתו... ונעלם טמנו לחזק הראותו כמו שיעלם השימש מן העינים החלושים להשיגו. וכבר האריכו בזה במה שאין תועלת לשנותו הנה". עכ"ל.

בפרק זה נראה שבדרך שכבש הנשר הגדול הלכו גם רבותינו גדולי החסידות, שדרשו להעמיק ולדעת את ה', ויחד עם זאת הפנימו והחדירו בנו את ההבנה, שגם אחרי כל מה שאנו יודעים האמת היא שאין אנו יכולים לדעת, ולכן צריך האדם לנקוט משנה זהירות בבואו לעסוק בעניינים נשגבים אלו, לבל יהרוס לעלות, ולבל יחשוב שביכולתו לסמוך אך ורק על שכלו הקלוש. אלא חובה עליו לבנות את בניין אמונתו בגילי אמונת אבותיו, ובאמצעות חקירתו והשגתו העצמית רק לשייפם לאבני גזית משורטטות ומבהיקות.

אלוקינו ואלוקי אבותינו

בפתח דברינו יאירו דברי אור שבעת הימים ז"ע, וכדאיתא בספה"ק כתר שם טוב (איתרו) ובליקוטים יקרים (אות קצט), "טעם למה אנו אומרים אל-הינו ואל-הי אבותינו. כי יש שני סוגי בני אדם המאמינים בה' יתברך. א' שמאמין בהקב"ה מחמת שהולך בדרכי אבותיו הקדמונים, ועם כל זה אמונתו חזקה, והב' הוא מי שבא על האמנת הדת מחמת החקירה. והחילוק ביניהם הוא, שהסוג הא' יש לו מעלה שאי אפשר לפתות אותו, אף אם יאמרו לו כמה חקירות הסותרות ח"ו, כי אמונתו חזקה מצד קבלת אבותיו, ועוד, שלא חקר מעולם. אבל יש לו חסרון, שהאמונה אצלו הוא רק מצות אנשים מלומדה, בלי טעם ושכל. אבל הב' יש לו מעלה, שמחמת שהכיר הבורא יתברך מחמת גדל חקירתו, הוא חזק באמונה שלימה ובאהבה גמורה, אבל גם כן יש לו חסרון, שבקל יכולים לפתותו, ואם יביאו לו ראיות הסותרות חקירותיו, יתפתה ח"ו. אבל מי ששני המדות בידו, אין למעלה ממנו, דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחזק, וגם כן באה לו על ידי שחקר בעצמו, זו היא אמונה שלימה וטובה. ולזה אנו אומרים אל-הינו ואל-הי אבותינו".

על פי יסוד זה מבאר הבעש"ט הק' גם את הפסוק 'טעמו וראו כי טוב ה', וכלשונו (שם), גם יש לפרש בזה הכתוב (תהלים ל"ד ט) 'טעמו וראו כי טוב ה', רצה לומר, טעמו [מעצמכם להרגיש הטעם והיינו] מחמת החקירה, וראו, לשון ראיית [מה שאתם רואים מאחרים] הנהגה כמו שהנהיגו אבותינו".

דעת הגלוי ודעת הנעלם

יסוד זה חוזר ומתבאר גם בדברי תלמידי הבעש"ט הק' ובדברי גדולי החסידות מהדורות הבאים, וכפי שביאר הרה"ק מטשערנאביל ז"ע במאור עיניים, שיש שני ענייני דעת, והדעת

העליונה היא הדעת המשיגה שאי אפשר לדעת, וז"ל ק וליקוטים פרשת בראשית, "יש שני מיני דעת, הא' דעת ההתגלות, והב' דעת הנעלם, וכל מה שיוודעים ומשיגים הוא בדעת ההתגלות, ועל ידי דעת הזה בא לבחינת דעת הנעלם. והעניין יובן על דרך משל, אדם שטפלה ומבין בדעתו, ומתוך פלפולו נכנס בעמק שכלו סבא דקה אשר אי אפשר לבאר בפה, והוא ברצא ושוב, והסבא עמוקה ומתוקה מאוד, ומחמת דקותה לא תחפשט בדיבור רק נשאר בשכל. וכן על דרך זה יש דעת הגלוי, שבו משיגים אלהות. ומפני זה נכנסים למדרגה עמוקה דעת נעלם, ר"ל שבא לבחינה שמישיג שאי אפשר לעמוד על תכליתה מפני גדל הבהירות. והוה תכלית הידיעה אשר לא תדע, ר"ל שיבא למקום שמישיג שאי אפשר לידע. אבל לא כהמון עם שסוברים שהתכלית הוא אשר לא ידע מאומה, [כי] אם כן כל הפחות בדעת בא לתכלית יותר, אלא הכוונה שישגי דבר שמפני בהירותו אי אפשר לעמוד עליו, ולא על דרך האמנה, אלא יכנס למקום שהוא ממש. עכ"ל.

'טעמו וראו כי טוב ה', רצה לומר, טעמו מחמת החקירה, וראו, לשון ראיית הנהגה, כמו שהנהיגו אבותינו.

הריקים והפוחזים שבעירו טשערנאבין, שעזבו דרך אבות ופרקו עול מעל צוואריהם, במסווה של 'חקירה' ועיון, שעלילים אמר שכל חקירתם זה רק 'כי תואנה הם מבקשים על ה' להכניס הכל בטבע...'

בגלל התועלת הנחוצה היוצאת מדבריו לא נחשו ונביא חלק גדול מדבריו הק', וז"ל ק (בראשית א' כ"ד ד"ה ויאמר אלוהים), "כי הן אמת שקדמוניו הגאונים המפורסמים היו מעיינים בהם כמו רבינו סעדיה גאון, וקדוש עליון הרמב"ם ז"ל. ובזה תלו עצמן כל קלי הדעת, אשר לא יחפץ בתורת ה' ונתקיים בו נתלה באילן גדול ונחנק. כי הראשונים שאהבת ויראת ה' היה תקוע בלבם ליתד נאמן בקשר איך לעבוד הבורא ברוך הוא ולעשות אמיץ וחזק, והיו מבקשים בכל עוז נחת רוח לפניו, ולמדו מעט בזה, שלא לדבר אחר בעולם, כי אם להכיר גדולת הבורא וחכמתו לפי ערכם בעולמו שברא, בכדי שעל ידי זה יצמא נפשם לאהבת הבורא ברוך הוא ויראתו. כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה פ"ב ה"ב) וזה לשונו: והיאך הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד

אוהב ומשבח ומפאד ומתאוה תאוה גדולה לידע את ה', כמו שאמר דוד (תהלים מב, ג) 'צמאה נפשי לאלהים לאל חל, מיד הוא נרתע לאחוריו, וירא ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפילה, עומדת בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות וכל עד כאן. ועוד שם בפרק ד' כתב כמו כן עיין שם. ועיקרם היה להביט אשר אין בעולם כי אם הבורא, שברא הכל יש מאין, והטביע טבע העולם להתנהג בטבעו, על ידי כח ה' המופיע בתוך טבעו תמיד, והכל מיד ה' השכיל. ומהידיעות האלה גדלה בעיניהם גדולת הבורא והדר יקר תפארת גדולתו עד שהיה אצלם לימוד הספרים ההם כדברי ספר המוסר ...

ואם אמנם שגאונים הקדמונים עיינו בהם כאשר כתבנו. אכן הוא בבחינת עץ הדעת טוב ורע, וצריך קודם להיות נקשר בלב האדם האמונה החזקה השלימה ואהבת ה' ויראתו והכנעה ותשובה שלימה בכל עת וללמוד חכמה זו רק לשם ה' כאשר כתבנו"...

(מנובד ע"פ ספר רצון משה על הרמב"ם)

גם כן בחינת ידיעה, כל חד וחד לפום מה דמשער בליביה בהבנת רוממות וגדלות הבורא, ודלא כיש שמרחיקין את הידיעה לגמרי, כי אם בלא דעת נפש, לא טוב (משלי י"ט ב), כי ודאי צריך להיות הידיעה גם כן, כמו שכתוב (דברי הימים א' כ"ח ט) 'דע את אלקי אביך'. אבל מכל מקום גם כן העיקר שלא להיות נשאר רק בידיעה, כי העיקר הוא, שאחר הידיעה צריך עוד לבוא לבחינת אמונה שלמעלה מהשכל, וכמאמר אסף [כדאיתא במזמור לאסף, בתהלים ע"ג כ"ב], 'ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך', וזהו שאחר הידיעה צריך להיות בבחינת מה ידעת ומה פשפשתא כולא סתים כקדמייתא"...

אזהרתו החריפה של ה'באר מים חיים' ז"ע

היוצא לנו מכל האמור, זה ההבנה שכל המצווה להעמיק ביסודות האמונה זה רק בשביל להתחזק באמונת אלוקי עולם ובאהבתו, ולא בתוך שכלתנות גרידא, וידועים דבריו החריפים של הרה"ק בעל הבאר מים חיים נגד המסכילים

על ניסוך שבכל יום הנהגה טבעית מול הנהגה ניסית

עיונים בפרשתנו

התורה הק' פותחת את פרשתנו בסיפור ביאתו של חותן משה, ועצתו בדבר מינוי שרי אלפים שרי עשרות ושרי מאות, אחרי שהתורה הק' מבארת שאכן משה עשה כעצת חותנו, מסיימת התורה הק' פרשה זו בכך שמושה שלח את יתרו, וכלשון הפסוק (י"ח כ"ז), "וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו". והנה בפרשה זו - פרשת ואתה תחזה, ישנם כמה וכמה נקודות הצריכות ביאור, וכדלהלן:

- א. ראשית כל קשה שעל פי חשבון פשוט, יוצא שלאור עצתו של יתרו מינה משה רבינו שבעים ושמונה אלף ושש מאות (78,600) שרים שידונו את העם! שהרי לשישים ריבוא איש צריך 60,000 שרי עשרות, ועוד שרי חמישים, 6,000 שרי מאות, ועוד 600 שרי אלפים. ואם כן קשה איך יתכן שעד מינוי השרים היה משה רבינו עצמו יכול לענות לשאלות כה רבות, שאלות שהצריכו אחר כך עשרות אלפי שרים?
- ב. עוד קשה שהרי מכך שקיים משה רבינו את עצתו של יתרו משמע שעצתו היתה נכונה, ואם כן מדוע מיד אחר קיום העצה גרשו משה רבינו חזרה לארצו?
- ג. חז"ל דרשו [והוא ברש"י], שיתרו נקרא יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה, וקשה שהלשון הנכונה היא לכאורה 'והוסיף' פרשה בתורה, ולמה אמרו חז"ל שיתר פרשה היינו שכביכול פרשה זו היא מיותרת ולא נצרכה?

"ואנחנו נשתדל לקבץ בין התורה והמושכל"

אכן בדרך דרוש אפשר לומר שבפרשה זו רמזה לנו התורה מקצת דרכי ה' בעניין הנהגה ניסית והנהגה טבעית. דהנה הרמב"ם בטקומות רבים בחיבוריו עוסק בעניין הנהגה הטבעית מול הנהגה הניסית, ובכל מקום ניכרת מגמתו של הרמב"ם להעמיק במשמעות הניסים

ולקרבם כמה שאפשר אל דרך הטבע. כה בולטת היא מגמה זו עד שכתב עליו הרמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה (ד"ה כללו של דבר) שהוא 'מגדע הניסים ומגביר הטבע'.

אכן אין זה רק משמעות דברי הרמב"ם, אלא דברים מפורשים הם באיגרת תימן שבה כותב רבינו כך, **"ואנחנו נשתדל לקבץ בין התורה והמושכל, וננהיג הדברים על סדר טבעי אפשר בכל זה, אלא מה שהתבאר בו שהוא מופת ולא יתכן לפרש כלל, אז נצטרך לומר שהוא מופת"**. ואכן על דבר זה כבר שיבחו הרשב"ץ בהקדמתו למגן אבות, וכתב "אשר לא נמצא כמוהו מקרב הדברים אל המושכל".

**"זמן ענין בלעם
טולו בדרך
ודברי האתון -
הכל במראה
הנבואה
אחר שהתבאר
באחרית הענין
דיבור מלאך
ה' לו"**

'פי האתון' התרחש בפועל או היה רק בחזון?

בשני חלקים מתבטאת במיוחד דרכו של רבינו הרמב"ם לקרב הכל אל הטבע, וכדלהלן:

א. בשיטתו של רבינו שבכל מקום שאפשר לבאר את דברי התורה על פי דרך הטבע צריך לבאר כך, גם במקומות שעל פניהם נראים כניסים, וכגון דרכו המיוחדת של רבינו לבאר שכל מעשה בלעם ופי האתון לא התרחש בפועל, ולא פצתה הבהמה את פיה ודיברה, אלא כל זה היה מראה נבואה שנראה לבלעם בחלום, וכלשון של הרמב"ם (מג"ג חלק שני פרק מ"ב) "וכן פרשת בלעם כולה בדרך, ודברי האתון, כל זה במראה הנבואה".

בדרך זו מפרש רבינו גם את כל סיפור שלושת המלאכים שנגלו לאברהם אבינו בפרשת וירא. על פי ביאורו של כל סיפור הסעודה שהכין אברהם למלאכים והפית סודם לא התרחשו בפועל, אלא כך ראה אברהם במראה הנבואה. וכפי לשונו של האברבנאל [שמכוחו כן מדברי הרמב"ם], "ואח"כ סיפר ביאת המלאכים לסודם וכל המעשה שהיה אחרי הפסק המראה, כי הנה הרב המורה יחשוב שגם הפסוק ההוא הוא מכלל הנבואה, שנדמה לו שהלך השם והקיץ מנבואתו והיה כך וכך, אבל הכל היה במראה". עכ"ל.¹

ב. בשיטתו של רבינו שנס שכן נוגד את דרך הטבע יכול להתרחש רק לפרק זמן קצוב - פרק הזמן שבו

א. והנה אמת שפירושים אלו נראים מחודשים מאוד, ונראים נוגדים את פשוטות משמעות הפסוקים, ועיין ברמב"ן בפרשת וירא שהקשה בענין קושיות על דברי הרמב"ם, אולם כבר עמדו על כך מפרשי הרמב"ם, האברבנאל ומהר"ם אלשקר שתרצו את קושיות הרמב"ן, והרחיבו בביאור שיטת הרמב"ם והזכירוהו העולות מלשון הפסוקים לדבריו אלו, ומי יכניס ראשו בין הרים גדולים אלו.

נצרכים לנס, ומיד כשביטל הצורך וההכרח לנס חוזר הכל לסדרו הטבעי. וכלשונו במורה נבוכים (חלק שני פרק כ"ט), "אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך על השנוי הוא, להשמר מן הנפלאות, כי אף על פי שנהפך המטה לנחש, ונהפכו המים לדם, והידי הטהורה הנכבדת לבנה, מבולתי סבה טבעית מחייבת אותם העניינים ההם והדומה להם, לא ימשכו ולא שבו טבע אחר, אבל כמו שאמרו ז"ל (עבודה זרה נד ע"ב), 'עולם כמנהגו הולך', זהו דעתו והוא שצריך שיאמרו". היינו שגם נס הפיכת המטה לנחש והמים לדם וכו', שזה ודאי נוגד את דרך הטבע, לא נמשכו לתמיד, אלא היה זה שינוי זמני בלבד לצורך שעה.

הכרת גדלות ה' מתוך הטבע

היוצא לנו מכל האמור, שדרכו של הרמב"ם היא למעט במשמעות הניסים, והנה האמת היא שאנשים רבים אשר ילמדו דברי הרמב"ם אלו, לא ישכילו לעמוד על סודו, ולהבין דבריו על בורים, ויראו את דרכו לפרש את הפסוקים על פי דרך הטבע כמיעוט חז"ל בגדלות ה', שכאילו אין בכוחו לשדד מערכות. אכן האמת הפוכה מכך לחלוטין, שטעמו של רבינו הרמב"ם שמיעט במשמעות הניסים, אינו חלילה משום המעטת כוחו יתעלה, שאין לו גבול ושיעור, אלא אדרבה, בשביל להרבות גדולתו יתברך, שהרי האמת היא שגדלות ה' ניכרת ביותר מתוך ההכרה שסודי בראשית הם מתוקנים בשלמות וטובים ונוכחים לכל זמן, ולכן אין צורך לשנותם על ידי ניסים מתחדשים, שכבר בעת בריאת הטבע לפני ה' אלפים תשפ"ג שנים, ברא השי"ת את הטבע כך שיתאים לכל מצב, וזה הנס הגדול שבתוך הטבע, וכפי שאנו אומרים שלוש פעמים ביום ויעל ניסוך שבכל יום עמנו...²

נמצא שלשיטת הרמב"ם לא צריך את הניסים הגדולים והמפורסמים בשביל להודות בניסים הנסתרים, אלא גדלות ה' ניכרת מתוך הטבע עצמו, וכלשונו של הרמב"ם בהלכות בהלכות יסודי התורה (פרק ב', ו"ל), **"והיאך היא הדרך לאהבתו, ויראתו: בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאיר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול"**.

הכרת גדלות ה' מתוך הטבע במשנת החסידות

יסוד זה מובא גם בספרי החסידות, וביניהם, בשפה ברורה ונעימה, בפרי הארץ (פרשת בא): **"ולחיות כל עניני הבריאה, והנמצאים כולם, הם התגלות אלהותו יתברך וכבודו, לכן קשה בעיניו לשנות הנהגה והטבע, והנה אם אמנם שינוי הטבע מראה לעין כל אלהותו יתברך, לשמוע ה' בקול איש אשר רוח אלוהים בו, אבל באמת הנהגת הטבע היא היא שמגיד נפלאות ה' לבדו, וכח מי יכיל שלא יפסק מהנהגה וסדר אחד מששת ימי בראשית עד סוף העולם, השמים מספרים כבוד אל ומעשי ידיו מגיד הרקיע בכל הארץ יצא קום"**.

מחשבת הפרשה

מאוצרם של רבותינו בעלי המחשבה בענייני דיומא

ובכל יום
'זרח השמש
ובא השמש'
(קהלת א' ה'),
וכמאמר דוד
המלך ע"ה
(תהלים ח' ד')
'כי אראה
שימך מעשה
אצבעותיך'
וכו'. ומה
ש א י נ ה

משתנה ותמיד מתנהג על סדר אחד, היא ההוראה על גדולת כח אין סוף ב"ה וכן אלוהות, שאינו משתנה כדרך כח האדם וכל הגשמים מוגבלים בכחם שאי אפשר להיותם ימים או עשור על סדר כח אחד, כי אם משתנה מיום ליום ומשעה לשעה, 'כי דרך לו וכי שיה לו אולי ישן הוא' (מלכים א' י"ח כ"ז), מה שאין כן כח אלהות יתברך כי 'הנה לא ינום ולא יישן' (תהלים קל"א ד'), ותמיד משגיח ושופע מהוה ומקיים ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ברא ברצונו הפשוט וברצונו מקיים בכל עת תמיד". עכ"ל.³

ביאור פרשתנו על דרך העבודה

יסוד גדול זה נרמז בפרשתנו, שהרי כפי שהראנו לדעת עצם זה שמושה רבינו יכל עד מינוי השרים לענות לשאלות כה רבות, זה הנס הגדול ביותר שבתוך הטבע, וזה כלל לא מוזכר בתורה, משום שאכן לא היה זה שינוי הטבע, אלא גדלות ה' שבתוך הטבע, שנחברך זמנו של משה רבינו, ולישראל גם לא היה כל כך הרבה שאלות והכל היה יותר ברור, והיה פחות מחלוקת בין איש לדעהו וכו'.

אמנם משהגיע יתרו והתחיל לשאול שאלות על דרכי ה', אז כבר לא הייתה יכולה לשרות ברכה זו, ולכן הצטרפו למנות את כל שרי העשרות ושרי המאות וכו'. ויובן על פי מאמרו של הר"ק הר"ר זושא מאניפולי זיעוכ"א, (הובאו דבריו בספר'ק נעים אלימלך פרשת בהר), שפירש את הפסוק (ויקרא כ"ה כ"א) "וכי תאמרו מה נאכל וגו' וצוית את ברכת", שמה שהיו צריכים ציווי מיוחד למעלה מדרך הטבע של צויות את ברכת, זה רק בגלל ששאלו מה נאכל, ולמדנו מדבריו שכל הבוטח בבורא יתברך בשלימות ואינו שואל שאלות, הרי הברכה מושפעת בצורה רגילה ובתוך דרך הטבע ללא נס וציווי מיוחד.

עפ"ז נבין גם מדוע שלח מרע"ה את יתרו חזרה לארצו, למרות שקיבל את עצתו, משום שעצם שאלתו הייתה בעייתית, שבשאלתו הוא הראה שאין הוא מודה בניסים הנסתרים, ועצתו הייתה חכמה שבדיעבד, שהרי בלי שאלתו לא היו צריכים כלל לקיים את עצתו, ודבר זה מדיק היטב גם בלשון חז"ל, שיתר פרשת אחת בתורה, שאכן פרשה זו מיותרת, ולולא שאלתו לא היו צריכים את כל הפרשה הזו.

(מעיובד ע"פ רצון משן על התורה)

ב. כלשונו של הרמב"ן בסוף פרשת בא: ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה.

"וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת
אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו" (אגרת הרמב"ן)

חשיבות קירוב רחוקים

"ויאמר ה' אל משה אני חותנך יתרו בא אליך". ר' אליעזר אומר: נאמר למשה אני, [היינו שר' אליעזר בדרשתו מפריד את המילה 'אני' מהמילים 'חותנך יתרו'], אני הוא שאמרתיו והיה העולם, אני הוא המקרב ולא המרחק, שנאמר (וימיה כ"ג) האלו-ה מקרוב אני נאם ה' ולא אלה-י מרחק. אני הוא שקרבתי את יתרו ולא רחקתי, אף אתה, כשיבא אדם אצלך להתגייר, ואינו בא אלא לשום שמים, אף אתה קרבהו ולא תרחיקהו. מכאן אתה למד, שיהא אדם דוחה בשמאל וימין מקרב, ולא כשם שעשה אלישע לגחזי ודחפו לעולם.

(מכילתא י"ח ה')

ללמדך שחייב אדם בכבוד חמיו

"וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום". איני יודע מי השתחוה למי, או מי נשק למי, כשהוא אומר: וישאלו איש לרעהו לשלום, מי קרוי איש, הלא משה, שנאמר (במדבר י"ב) והאיש משה עניו מאד, הוי אומר, לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו. מכאן אמרו שיהא האדם מוכן לכבוד חמיו.

וכן בלקח טוב: וישתחו וישק לו. מכאן שחייב אדם להיות נוהג בחמיו כבוד.

(מכילתא י"ח ז' לקח טוב שם)

הוי מקדים בשלום כל אדם

"וישאלו איש לרעהו לשלום". מכאן אמרו לעולם יקדים אדם שלום לחבירו ואפילו לעובד כוכבים בשוק.

(לקח טוב שם)

קשוט עצמד ואחר כך קשוט אחרים

"והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה". (כתוב במשלי ו' כ"ג) 'ודרך חיים תוכחת מוסר'. מתחילה דיבר משלמות עצמו יהיה שלם בנר מצוה ותורה אור, אח"כ ישלים את זולתו גם כן, וזהו דרך לחיים הנצחיים להיות זוכה ומזכה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ותמיד לא ימנע מלהוכיח אחרים וילמדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ועל כן אמר לשון 'ודרך', כמו שאמר יתרו למשה רבינו ע"ה (שמות י"ח כ') 'והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשוך'.

(ש"ל"ה תולדות אדם הקדמה אות ג')

לעולם ילמד אדם את בנו אומנות

"והודעת להם את הדרך ילכו בה". תני רב יוסף [כתיב בשמות י"ח כ'] 'והודעת להם' [פירש רב יוסף] זה בית חייהם. ע"כ לשון הגמרא. ופירש רש"י זה בית חייהם - ללמוד להם אומנות להתפרנס בו [שהרי] חוקות ותורות כתיבי ברישיה דקרא [ולכן מוכרח להיות שהמילים 'והודעת להם' בא ללימוד אחר - שלימד אותם אמונות].

(בבא מציעא ל')

בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים

"ביום הזה באו מדבר סיני". בראש חדש, לא היה צריך לכתב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה? שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנם.

(רש"י י"ט א')

לא יהא דיבורך של חול כדיבורך של שבת

"זכור את יום השבת לקדשו". גם יוציא דיבורו בדברי תורה, ולקבל פני רבו ולגדולים ממנו בשבת בדברי שלום, וכיוצא בזה דברי קדושה. גם לזכור בפיו קדושת שבת. וקבלתי, אדם המבקר לחבירו בשבת שחרית, לא יאמר לו כדרך שאומר בחול צפרא טובא, רק יאמר לו שבת שלום או שבת טוב, לקיים (שמות כ' ה') 'זכור את יום השבת לקדשו'.

(ש"ל"ה מסכת שבת נר מצוה קל"ג)

הדרך הנכונה למנות את ימי השבוע

"זכור את יום השבת לקדשו". סמך להם זכירת יום השבת, שבכל ימות השבוע יזכור את יום השבת, כי מטעם זה אמרו במכילתא, שלא תהיה מונה כדרך שאמר האומות מונין, אלא תהא מונה לשם שבת ראשון בשבת, שני בשבת וכו', ועל ידי זה תזכור את יום השבת.

(כלי יקר כ' ה')

שאם נזדמן לך חפץ יפה ישמרנו לשבת

"זכור את יום השבת לקדשו". לשון פעול הוא, כמו אכול ושנו (וישעיהו כ"ב), הלוך ובכה (שמואל ב' ג'), וכן פתרונו: תנו לב לזכר תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת.

(רש"י שם)

יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה

"ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי שבת לה' אלהיך". עוד ירצה לצוות לבל יחשוב במלאכת חול בשבת, והוא אומר 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך', [היינו] ויהיה בעיניך כאילו עשית כבר כל מלאכתך שיש לך לעשות, והוא על דרך אומרם ז"ל (מכילתא), שבות כאלו מלאכתך עשויה, שזולת זה יחשוב מחשבות לכונן מלאכתו ואשר יחסר מהמלאכה לעשותה בחול, וצא ולמד ממעשה החסיד (מסכת שבת ק"ג) שקנס עצמו על אשר חשב לגדור גדר נפרץ בשבת לבל יבנה עוד

[זוכה שנסתמה הפרצה בדרך נס על ידי זה שגדל שם אילן].

(אור החיים כ' ט')

ובספורנו הוסיף שצריך האדם לסדר כל עסקיו בימי החול כך שיוכל להסיח דעתו. וז"ל: וזה תעשה כדי שתוכל לקדשו. הזהיר שישדר האדם עסקיו בימי המעשה, באופן שיוכל להסיח דעתו מהם ביום השבת.

(ספורנו כ' ז')

אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות

שמעיה ואבטליון קבלו מהם, שמעיה אומר, אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתוודע לרשות. 'אהוב את המלאכה' כיצד, מלמד שיהא אדם אוהב את המלאכה ואל יהיה שונא את המלאכה, כשם שהתורה ניתנה בברית, כך המלאכה ניתנה בברית, שנאמר (שמות כ' ט'), 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך'.

ר"ש בן אלעזר אומר אף אדם הראשון לא טעם כלום עד שעשה מלאכה, שנאמר (בראשית ב' ט"ו), 'ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה והדר מכל עץ הגן אכול תאכל'. ר' טרפון אומר אף הקב"ה לא השרה שכירתו על ישראל עד שעשו מלאכה, שנאמר (שמות כ"ה כ"ח), 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. רבי יהודה בן בתירא אומר מי שאין לו מלאכה לעשות מה יעשה, אם יש לו חצר חרבה או שדה חרבה ילך ויתעסק בה, שנאמר 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך'.

(אבות דר"ג י"א א')

לימוד התורה באימה ובריאה

"וירא העם וינעו ויעמדו". פירש רש"י, אין נוע אלא זיע. מי שרוצה לזכות בכתר תורה כאילו קבלה עתה מסיני, ילמד ברתת ואימה ויראה ולא דרך תענוג ובישיבה ובסמיכה. וגם יקדש עצמו מטומאת קרי. ויהיו ידיו נקיות מבלי שיהיו עסקניות ואז קדוש יאמר לו.

(ש"ל"ה דרך חיים יתרו ל"ה)

ענייה סוערה

רבי אברהם אבן עזרא - מבוא

אחריהם עד לזמננו. ידוע פירושו של האבן עזרא על התורה, אולם אין זה ידוע לכל שראב"ע אחד בהכרתו ובידיעותיו את כל בנייני החכמה שבימיו, ולצד היותו אחד מגדולי מפרשי התורה, היה מדקדק בלשון הקודש, אחד מגדולי המשוררים בתקופה היא, וגם בעל ידע, בחכמת התכונה, ההנדסה והמתמטיקה.

ראב"ע חיבר למעלה מ-100 ספרים! בכל מקצועות התורה, בנוסף לכך חיבר רבינו כמה וכמה ספרים בחכמת המתמטיקה ובחכמת התכונה והאסטרונומיה, הפלא הגדול ביותר הוא, שעל פי רוב חיבר רבינו את ספריו במצב של טלטול דרכים בעוני ומחסור. לא רק מזמן צאתו ממדינת ספרד היה נע ונד, אלא עוד קודם לזה. שהרי הוא מעיד על עצמו: "לפנים בנעורים הכינותי שירים... בכל מקום גרתי, ספרים חברתי וסודות בארתי". מחמת דלותו צריך היה לעזרת נדיבים ואותה לא מצא תמיד, ואם מצאה היתה

הנדבה מעטה ובושתה מרובה, וכדבריו הידועים: "השיכים לבית השר - אמרו: כבר רכב, אחר לבוא - אמרו: כבר שכב". על דלותו התמידית גם כתב בשנינות, שאלו היה סוחר בתכריכים, לא היה אדם סתם, ואילו היה סוחר בברות לא חשכה השמש לעולם. אך למרות דלותו הגשמית לא נח ראב"ע מלפתח את אוצרו הרוחני - העושר האמיתי שיכול האדם לקנות בהאי עלמא, וכך הודיש לנו את יודשתו העצומה, עושרו הרוחני וספריו הרבים שהותיר לנו ברכה, לחיותנו כהיום הזה...

בפרקים הבאים נעקוב בס"ד אחר תולדות חייו המטלטלים של המאור הגדול רבינו האבן עזרא, ומתוך הכרת תולדות חייו הקשים, נלמד אנו להתחזק בעמל התורה אף בזמני קושי. ניתן לומר שאם מתולדות חייו של ריה"ל [שבחחקר תולדות חייו הרחבנו בפרקים הקודמים] למדנו על חיוב ההשתדלות בעמל התורה מתוך עושר, מתולדות חייו של ראב"ע נוכל ללמוד על גודל החיוב גם במצבי צער ועוני - ריה"ל מחייב את העשירים, ורבינו האבן עזרא מחייב את העניים...

המשך יבוא

סבורים היו בני אדם, שרק עם שלו ושקט, שלום לו מבית ומוחוץ ופרנסתו מצויה בשפי - עם כזה מתפנה לעסוק בעניינים הנמצאים מעבר לבעיות הקיום והאגות היום יום, חשבו שרק מתוך מצב אידיאלי מושלם יכול העם לפתח מתוך הרחבת הלב ומתוך קודרת רוח את אוצרותיו הרוחניים...

אכן ודאי שהרחבת דעת זו מקילה על האדם לעסוק בעניינים העומדים ברומו של עולם, ולפיכך סיים הרמב"ם את חיבורו הגדול "משנה תורה" בציוור האידיאלי העתיד לבוא: "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בנכרים, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיוכו לחיי עולם הבא... ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישינו דעת בוראם כפי כח האדם".

אך במקביל לציפיה הדרכה לגאולת הדעת המקווה, רואים אנו שעם ישראל לא חכה מעולם לשעת הכושר כדי להרבות בעמל החכמה, ולפתוח את אוצרו הרוחני - התורה הק', שעליה נאמר, "יקרה היא מפנינים". וכפי שכבר קבעו חז"ל "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה". ואכן אילו היינו מחכים לימי שלום ושלוח כדי לקנות קניינים נצחיים, להתעלות ולהרבות נכסים רוחניים, לא היו בידינו כל ספרי התלמוד בבלי שנשנו בזמני גלות ועניות, ולא כל ספרי תשובות הראשונים אשר נכתבו לעיתים תוך כדי מנוסה ובריחה מחמת המציק, ועוד כהנה וכהנה רבים מקנייני הרוח הנצחיים.

אחד מגדולי עמנו, עשיר בחכמה ועני בפרנסה, שאפילו מקום מנוחה להניח את ראשו היה חסר לו כל ימיו, ולמרות זאת לא רפו ידיו מעמל התורה, היה רבינו אברהם בן מאיר אבן עזרא מטולטולה. שחיבוריו האירו את עיני בני דורם ומאירים את עיני בני הדורות הבאים

אלפי יעדים
נתיב אחד!

נתיב פרו - היחיד שמגיע
לכל בתי הכנסת בארץ

דף הפצת עיתונים קבוע מדי שבוע

אלפי בתי כנסת נהנים כל שבוע
מחידוה עיתונים בצורה המתקדמת
והמשולמת ביותר

הנה מספרת על שיתוף
כלל עם ארץ ישראל בשנת
2014-2015

074-703-5009

לבקשת רבים ניתן להירשם
לקבלת הגיליון במייל כל שבוע,
באמצעות שליחת בקשה למייל:
kadmaa.m@gmail.com

עורך ראשי: הרב מרדכי ארנסטר
עורכים: הרב ברוך הערשליער, הרב שמעון ליברמן
להערות והארות: kadmaa10@gmail.com

